

כתב כת"ר:

מדוע רבן גמליאל הזקן נזכר ללא תואר 'רבן' אצל שם בנו 'רשב"ג'? וחיפשו קצת, וראיתי שיש כמה ספרים שמסבירים שנכתב 'גמליאל' בלא תואר 'רבן', כי היה שייך לתקופה שקודם החורבן שלא השתמשו בתואר זה. אך לכאורה א"א לומר כן מב' סיבות: א. ידוע שהיו 2 'רשב"ג', והראשון היה באמת בן ר"ג הזקן שהיה קודם החורבן, אך השני היה בן ר"ג דיבנה שהיה לאחר החורבן. ב. מצינו 'רבן גמליאל הזקן' (כגון ערלה ב, יב), והוא הראשון, וכשהוא לבדו כן נזכר בתואר 'רבן'.
והנה בתוס' בתענית כא: ד"ה יבוא, דייקו שיצחק אביו רב נחמן לא היה חשוב כמותו, מהא דבכל מקום כתוב 'רב נחמן בר יצחק'. ע"כ דברי כת"ר.

א). **לא** ראיתי בספרים תירוץ לקושיא זו, ולכן נחזי אנן. אולי י"ל כדמצינו במשנה סנהדרין מ. 'מעשה ובדק בן זכאי בעוקצי תאנים'. ופירש"י שם 'בעוקצי תאנים'. שהיו מעידים עליו שהרגו תחת תאנה, ובדק בן זכאי תאנה זו עוקציה גסין או דקין'.

וכתוב בגמ' שם מא: 'כי הוה למד בן זכאי הוה קרי ליה כתלמיד היושב לפני רבו, כי הוה לימד הוה קרי ליה רבן יוחנן בן זכאי, כי קרי ליה בן זכאי על שם 'דמעיקרא', וכי קרי ליה רבן יוחנן בן זכאי על שם 'דהשתא'.

ופירש"י שם, 'והאי דקרי ליה בחדא מתני' בן זכאי ובחדא רבן יוחנן בן זכאי לא תיקשי, מאן דקרי ליה בן זכאי על שם 'ההיא שעתא' דאמרה להא מילתא, ומאן דקרי ליה רבן על שם 'סופיה' קרי ליה'. (עיי' עוד בארוחותיך למדני ח"ט ס"רכב אות ד).

ולכן אולי י"ל לגבי רשב"ג דיבנה, שכשנולד רבן שמעון עדיין אביו לא היה נשיא הסנהדרין, ולכן לא היה לו התואר 'רבן' באותה שעה. ולכן כשעלה בנו לראש הסנהדרין הם קראו לו רבן שמעון בן גמליאל, "על שם דמעיקרא" דרבן גמליאל שהיה לו בשעת הולדתו, דהיינו 'גמליאל'.

וכעין זה מצינו בפרקי אבות פ"א מש"י לגבי רשב"ג הזקן, שכתוב שם, "שמעון" בנו אומר כל ימי גדלתי בין החכמים ולא מצאתי לגוף טוב אלא שתיקה". הרי לא כתוב "רבן שמעון...", אלא רק "שמעון". ופירש התוס' יו"ט שם, "ואולי כשאמר מאמר זה עדיין לא עלה לגדולת שם רבן דוגמת בן זכאי במשנה ב' פ"ה דסנהדרין". ע"ש.

וגם אח"כ כתוב בפרקי אבות שם מש"י, "רבן שמעון בן גמליאל אומר, על שלשה דברים העולם קיים, על הדין ועל האמת ועל השלום". **ופירש** המלאכת שלמה לעיל מזה בפ"א מ"ז "שמעון בנו" היינו רשב"ג הנזכר למטה, אלא שדבר זה אמר אותו 'עד שלא נסמך' בעבור זה תנן שמעון ולא רבי שמעון'.

הרי שדקדק חז"ל לומר התואר ששייך בזמן שהרב אמר מאמרו. ולכן אין דחוק לומר ברשב"ג דיבנה, שכשנולד בנו הוא 'עד שלא נסמך', ולכן חז"ל קראו בנו 'ר"ש בן גמליאל' ולא 'ר"ש בן 'רבן' גמליאל'.

ב). **או** אולי י"ל באופן אחר. מצינו שאף שקודם החורבן השני התחילו להשתמש בתואר 'רבן', כמ"ש במשנה ערלה פ"ב מ"יב, "ויעזר איש הבירה היה מתלמידי (בית) שמאי, ואמר שאלתי את רבן גמליאל הזקן עומד בשער המזרח...". וא"כ אף לגבי רשב"ג בנו יש לשאול מאיזה טעם לא אמרו 'ר"ש בן רבן גמליאל'.

ואפשר לומר שזה ע"פ המעשה דרבי טרפון בנדרים סב. 'אמר לו אוי לו לטרפון שזה הורגו, שמע ההוא גברא שבקיה וערק, אמר רבי אבהו משום ר' חנניה בן גמליאל, כל ימיו של אותו צדיק היה מצטער על דבר זה, אמר אוי לי שנשתמשתי בכותרת של תורה'. ופירש"י שם 'על דבר זה' שהציל עצמו בכבוד תורתו דקאמר 'אוי לו לטרפון'.

ולכן כעין זה י"ל בדור רבן גמליאל הזקן, דבשלמא שהם התחילו להשתמש בתואר 'רבן', אבל י"ל שזה כשהם אמרו איזו הוראה בדיני תורה, וזה כדי להדגיש שהוראה זו יצאה מהנשיא כדי שהעם יכולים להרגיש כמה חשובה הוראה זו ושהם צריכים לקבל אותה באימה ופחד. אולם בענינים אחרים וצורכי חול הם לא השתמשו בתואר 'רבן' כדי שלא יקבל שום הנאה או כבוד מתורתם, וכמו שאמר רבי טרפון הנ"ל 'אוי לי שנשתמשתי בכותרת של תורה'.

ולפי זה כשאמרו שזה הבן של הנשיא, לא אמרו 'רבן' פלוני, שיש חשש שמא משתמש בכתר של תורה, דהיינו דשמא הבן יקבל איזו הנאה משום שאביו הוא הנשיא, אלא אמרו 'פלוני בן פלוני'. ולפי זה כשרשב"ג אמר איזו הוראה, אמרו 'רבן שמעון' [שזה כדי להדגיש שהוראה זו היא מפי הנשיא] בן גמליאל [ולא אמרו 'רבן גמליאל', כדי שלא יקבל שום הנאה מתואר זה, שאם אביו היה ג"כ נשיא אינו מעלה או מוריד לגבי קבלת ההוראה מבנו].

וכל זה לגבי רשב"ג הראשון, וי"ל שאח"כ ברשב"ג השני והשליש [כמ"ש המלאכת שלמה הנ"ל 'דע כי שלשה רשב"ג הם...'], נהגו ג"כ להשתמש בשם 'רשב"ג' כמו שנהג הרשב"ג הראשון, לא רצו להופיע לכל אדם, שהם לא הקפידו שלא להשתמש בכתר של תורה, ושהם ירדו ממדרגה העליונה של האב הקדמון שלהם, ולכן מצינו שכולם אמרו 'רבן שמעון בן גמליאל'.

ואסיים בכבוד רב

מחבר הספר אורחותיך למדני